— Ох і дощу, ох і дощу просить земля! — каже наша мати.

Я стою у дворі, як обварений. Спека й задуха страшна, все від сонця ховається в тінь. І я б заховався, так треба воду матері підносити. Джульбарс, той хитріший, він заліз собі в будку і тільки язика висолопив. Видно, як він хлебче й хлебче сухе повітря. Кури в попільник, в дерезу позалазили і там важко дихають. Соняшники у нас перед вікном листя своє пообвішували. І хоч листя молоде, воно прив’яло, в трубки згортається. Я несу воду й чую: земля у мене під ногами тріскається і так пече, ніби я на жаровню ступаю. А над степом, в гарячому повітрі, немовби синє полум’я пересипається, і кожна долинка вщерть залита розплавленим маревом.

— Душно! — каже мати і поглядає на небо.

Вона підмазує хату і тільки проведе мокрим віхтем по стіні, як глина одразу й підсихає, просто у неї під руками.

Мати з тривогою поглядає на небо.

Зранку небо було біле й сухе, залите сонцем, і глянути вгору не можна було — сліпило очі від блиску. Мені здавалося: хтось узяв та й накрив наш степ сліпучо-яскравим ковпаком з емалі. Така тиша, такий пекельний спокій стояв під тим ковпаком, що мати казала: хоча б градобою не пригнало.

Трава, дерева, хати — все наче завмерло на сонці, все никло додолу, прибите сірим пухким пилом, все важко й стомлено до чогось прислухалося.

І от воно почалось.

Якась тінь, якась тривога, якийсь ледве помітний рух сколихнув повітря. Замерехтів у небі сухий сріблястий пил. А потім пробіг курною дорогою легенький вихорець. За ним погнався дужчий, звиваючись угору крутою свічкою. Джульбарс, що спав у будці, прокинувся і сонним оком глипнув на обрій, немовби спитав мене: "А глянь, Льонько, що воно там у світі робиться?"

Я глянув.

Вставала над степом хмара, вставала над заходом, чорна й важка. І пливла за нею темрява. А під хмарою кипіли білі вихорці. Почулось далеке й глухе погримування. Воно було ще зовсім м’яке й лагідне. Так, мабуть, вуркотять, потягуючись у своєму лігві, малі тигренята.

Однак село стривожилося. Кури засокотіли, а потім, незграбно розпустивши крила, сипонули бігом у двір. Жінки маленькими темними клубочками побігли з поля в село. Наше рябе теля почало з переляку крутитись на паколі і ревом проситися в хлів.

А хмара вставала все чорніша й важча. Вона кипіла, вгортала і втягувала в себе лахматі краї, вивертала грізне, як магма, нутро, заступала небо, гнала перед собою темряву й кручені буруни.

Сонце вмить зникло, наче його й не було. Полем побігла низька тривожна тінь. Здригнулись трави й дерева, листя затріпотіло на них дрібним трепетом.

Бачу: метушня на колгоспному дворі. Дядьки лізуть на клуню, на вівчарню, тягнуть колеса, рейки, тягнуть всяке залізяччя й каміння, щоб пригнітити покрівлю. Метушаться люди на току, накривають брезентом сухе зерно. І на вулиці, бачу, легенький переполох. Сусід наш Захар бігає з жердиною круг копиці сіна, не знає, з якого боку її підпирати. Баба Йониха волочить до хати рядно, де в неї сушилися вишні і гули цілі рої мух.

А ми стоїмо.

Мати взяла вальок глини, так і держить ту глину в руках, не маже, настрахано дивиться в небо. Я знаю, про що вона думає. Пропала її робота! Таке насувається, така гроза, що синьку й крейду її обіб’є зразу всю, хата світитиме рудими стінами.

Я теж вкляк на місці, дивлюсь. Он жінки біжать і біжать з далекого поля, машина тікає під хмарою, дихнуло від неба вітром і чорною грозою.

— Чого ж ми стоїмо! — раптом підхоплюється мати.— Біжи скоріш курчат занеси, та погріб закрий, та теля відіпни, поки його там не вбило! Та швидко, не стій, кажу!

Я бігом заношу курчат, а вони притихли: тоненько попискують в решеті. Кидаюсь до теляти, ще й пакола не витяг, як воно рвонуло за цеп і на пузі потягло мене в двір. Ми з матір’ю з ніг збиваємось, заносимо рядна й глечики, та раптом сухо й страшно грякає над нашою головою. Я аж присів. Блискавка вдарила в степ, і там, в освітленій темряві, під яскравим спалахом заметалися жінки в усі боки, череда тікає від грози, хтось дрібний-дрібненький, схожий на мурашку, галопом жене підводу.

Вже чути нам, як важко гуде і стіною води насувається злива. Стало темно й моторошно на вулиці, півсела закрило хмарою, зірвався вітер і дмухнув у лице дощовою вогкістю.

Злива гула, підступала до наших городів.

— В хату, в хату тікаймо! — загукала мати.

Вона тягла на собі здоровенного солдатського кожуха, який сушився у нас на плоті.

Ми вскочили в сіни, і мати швиденько обернулася, двері — на засув, а тоді на гачок, руки у неї трусилися, наче за нами хтось гнався.

В хаті вже темно, вікна обгорнуло хмарою, ми притулились одне до одного, і мама стиха прошепотіла: "Диви... Страхосудна ніч насувається". Вона згадала: піч і груба у нас не закриті засувками.

— Ой, Льоню, полізь та закрий, бо буде нам так, як тій бабі Йонисі!

А що було бабі Йонисі, всі в селі знають: не закрила баба піч, забула, а воно гроза почалась. І як вдарила блискавка їй у димар, як торохнула, аж вогонь влетів у хату. Вскочив гарячий вогонь і клубком забігав під стінами. Баба тікать від нього, а вогонь за нею, шипить. Довго по хаті ганявся, говорила потім Йониха, аж на скриню її загнав. Та, видно, набридло йому за старою скупиндею бігати, підскочив він угору, гуркнув полум’ям у вікно і вилетів геть на вулицю.

Я тепер знаю: мабуть, баба про кульову блискавку розказувала. Ця блискавка справді залітає деколи до людей у житло, але щоб за старими вона ганялася та ще шипіла й погрожувала... Таке тільки в Йонихи буває і то не часто.

Словом, я швиденько виліз на піч, закрив чавунними засувками тягу. А мати саме рядно взяла, хотіла запнути вікна. І тут знадвору налягла така чорна й грізна темрява, що ми стали, як сліпі, нічого не бачимо в хаті, пригнулися від страху. Раптом як дробом або як горохом ударило в стіну, затарабанило у вікна, сипонув густий град, а потім дощ, і все це раптово, з вітром і бурею.

Мені страшно стало і весело, згадалася примовка на дощ:

Дощику, дощику, припусти...

Я й рота не розтулив, як полоснув по вікнах сліпучо-синій вогонь, мигнула блискавка, і щось із сухим тріскотом розкололось у нас над головою, забряжчали шибки, здригнулася долівка. Я вже думав, що вбитий, що синя стріла вогню вдарила мені в потилицю і вискочила в п’яти. Я зіщулився, притисся тілом до лави та так і закляк, сховавши голову в плечі.

А знадвору бив, стукотів град, лив дощ, і коли я підвів голову, то побачив: від удару блискавки шибки в одному вікні покололися, на склі розбіглися густим пучком тріщини, і в ті тріщини ллється в хату світла зеленкувата вода, промиває нам вікна.

Вітру вже не було, ми чули, як вивергаються на хату, на стіни, на землю рівні потоки води. Ще раз блиснуло й прогуркотіло, тільки вже далі, за провулком, а в нас трохи посвітлішало в хаті, і лило, лило без кінця, ніби хотіло надолужити за всю спеку, за всі сухі, нестерпно гарячі дні...

Град сипонув і помчав далі за вітром, грозу віднесло стороною, тепер лив рівний густий дощ. Мати, бачу, повеселішала, сіла на лаву, взялася розчісувати косу. Тільки зараз вона згадала: "Отакої! Безпам’ятна стала! Я ж локшину нарізала і простелила сушити на погребі. Отам, сину, вечері нам наварить!" Та видно, не дуже вона сердилася на себе, бо що та локшина, коли полив благодатний дощ, і тепер все оживе на городі і в степу — і картопля, і буряки, і соняшники, які пов’яли і пожовкли були і от-от, здавалось, пропадуть зовсім.

А мені вже не сидиться в хаті. Я лаштуюся на вулицю. Закочую до колін штани, потім беру мішок і складаю його так, щоб стирчав ріжком угору і щоб можна було на голову нап’яти. У нас в таких накидках пастухи череду пасуть, коли дощ.

Мати питає очима: "Ти куди? Надворі ще ллє!"

А злива, я бачу, потроху вщухає, та й хіба можна сидіти, поки вона зовсім стихне? Там зараз на вулиці таке... І я кажу:

— Ой, мамо, скільки води налило нам у сіни!

Мати виглядає в сіни, там справді блищить добра калюжа, а я гав не ловлю, під її рукою — тільки шмиг на вулицю!

Накриваюсь мішком і вибігаю з двору.

Що наробила гроза!

Дивлюсь у степ: летять потоки води, несуть піну і чорний мул. Під нашим двором канаву вирило, і клекоче в канаві бурхливий ручай, повертає до нас у двір і просто на город бузує. А на городі!.. Все попригинало, потолочило, погнуло! Соняшники боком стоять, кукурудза до землі похилилася, кущі картоплі наче хтось узяв поколошкав-поколошкав і в розквашену землю втоптав... ї все мокре, все блищить од води, з усього дзюрчить і ллється вода.

Тут я загледів: у нас на призьбі чи живе срібло, чи якесь скляне намисто лежить, купками розсипане. Град! Скоро зовсім розтане! Я попробував його на язик. Смачне, тобто ніяке, тільки холодне і кригою пахне та ще прісним дощем. Ото, видно, град сипонув і попробивав дірки в лопухах, порешетив все-все листя соняшників. Добре, що недовго молотив, бо накоїв би лиха!

Злива затихла, сіявся з неба теплий дрібний дощ.

Я підтягнув штани і мерщій поліз у канаву. От же ж добро! Теплюща вода, каламутна, наполовину з мулом. Жене, підганяє мене вперед, приємно лоскоче в ноги. Дивлюсь: що то пливе? По нашій канаві пливуть — що б ви думали? Одна, а за нею друга тупоноса чорна галоша. Я вже потім додивився, що то баби Йонихи багатство. За галошами — ціла

флотилія: старі шкарбуни, устілки, боти і навіть безвуха негодна каструля. Ага, в Йонихи хлівець затопило, де в неї хтозна з яких часів зберігалося всяке дрантя. А де ж баба? А баба вискочила у двір і щось дивне робить: то в одну, то в другу діжку заглядає, коси у воду мочить. І говорить сама до себе:

— От спасибі, дощової води налило! Оце хоч голову помию, хоч викупаюсь до пуття!

Моя мати теж не всиділа в хаті, накинула ряденце, вибігла до мене. І зразу б’є руками в поділ:

— Льоню, неси лопати, та рівчак загорнемо! Хіба не бачиш, весь город нам змиє!

Я тягну дві мокрі лопати, які валялись під хлівом, і ми з мамою давай мостити загату. А мул рідкий, розпливається, а вода прориває нашу гребельку, і мені так смішно й радісно. Аж глип: яблука пливуть канавою, хвостиками своїми вгору. Кинув я лопату і погнався за яблуком, а воно тікає від мене, пірнає під кущі, до річки несеться.

Я став і очам не повірив: що робиться в березі! Всі левади наші затопило і серед води нагорнуло цілі острови темно-сизого городнього мулу.

Я побіг у берег, а там уже хлопці кричали й сміялись, один перед одним щось виловлювали руками в канаві. Мені й здалеку видно: якого добра нанесло водою!

Вимило з городів молоду картоплю, і вона, скупана дощем, чиста-чистенька, виглядала тепер золотими спинками із свіжої муляки. І гарбузи лежали на мілинах, а деякі, солідно киваючи нам, пливли собі далі попід вербами. За ними ото й ганялися хлопці. Тут же, на рівній м’якій косі під берегом, лежали, як на виставці, оті білобокі яблука, що

пропливали нашим рівчаком, І чийсь картуз лежав, і два кавунчики з огудиною, і старе пташине гніздо,— видно, аж із степу,— і чого тільки не принесла сюди злива!

Бачу, трохи далі Василь Треба, в п’ятому він класі, щось важке й цікаве тягне з болота, надривається, бідний. Я біжу допомогти йому, а він сердиться, хоче сам витягти. Коло його ніг притоплене щось дерев’яне, з дверцями, дуже знайоме. Василь пригнувся, взявся за спід і вивалив на берег… собачу будку! Нашу, Джульбарсову будку!

Василь сміється, грязюку на носі розмазує, а мені страшно стало. Я заглянув у будку: нема там Джульбарса! Тільки повно мулу і густої чорної води. Я ще більше злякався: де Джульбарс, де він? Може, втопився?

— Джульбарс, Джульбарс! — загукав я до хати, а тоді до левад, де мчала вода з гарбузами, з яблуками, з молодою картоплею.

— Джульбарс! — загукав я ще раз.

І бачу: летить з гори Джульбарс, щось мені тягне в зубах. Тягне і весело головою мотає, і хвостом вимахує: радий!

Прибіг, показує: десь доп’яв педаль з цепком від велосипеда. Ще й не дуже стару.

— Молодець, Джульбарс! Може, ти й раму принесеш? Так і на велосипеда стягнемось!

Хлопці засміялися, а ми обнялися з Джульбарсом, а тоді кинулись навперейми вибирати яблука з води. І багато б навибирали, та тільки почулося з двору:

— Льо-о-нько, Льо-о-нько!..

Мама, і чогось дуже сердито, кличе.

Я біжу на гору, дивлюсь: мама тупотить, тупотить понад канавою, руки розставляє, щось хоче зловити. Припустив я скоріше, а глибокою канавою якраз назустріч мені випливає... решето. І сидять в ньому курчата, тихо в купку збились, кудись мандрують по бурхливій воді. І решето пливе, не тоне, бо всі дірочки в його дні курчата заліпили своїм послідом, як воском.

Хоч буря відлетіла, та грім наче знов прогримів над моєю нещасною головою. Згадав, згадав я, безпам’ятько: забув я зачинити сарай, а там поріг низький, налило повно в сарай води, і от пливуть мої бідні курчата до Чорного моря.

Я спіймав решето, а спина в мене чогось не розгинається, і очі мої на матір не підводяться. Так, пригнувшись каятливо до самої землі, я і віддав їй решето, однак мати руку мою не випустила, міцненько стисла її, сказала мені в потилицю:

— Окаянна ти душа! Курчат потопив би, все тобі ніколи, бігаєш, бігаєш все! Марш додому, годі, забрьохався до вух. Перевдягнись мені зараз у сухе та теля виведи на толоку, он люди вже пасуть худобу!

Мати тягне мене за руку, а я гірко зітхаю в душі. Бо хотів ще паперу набрати, кораблів наробити (а я вмію складати і однопалубні, і двопалубні кораблі) і разом з хлопцями погратися, чий далі запливе. Та, видно, не пустить мати до хлопців. А хлопці вже граються, і Василь кричить:

— Мій, мій попереду! Дайте дорогу!

Мати вивела теля з сарая та сварить, та сварить мене.

А в сусідньому дворі стоїть дядько Захар, курить цигарку, дивиться на повалену копицю сіна і чогось усміхається.

— Я так і знав,— каже до копиці сіна.— Підпирай не підпирай тебе, все одно буря повалить, сильніша вона.

Він раптом послухав, як мати мене шпиняє, і весело озвався:

— Сусідко! Та чого ви на нього бурчите! Хай бігає! Хіба ви не знаєте: чим більше дітлахи на дощі бігають, тим краще ростуть. Такий закон! От я пригадую...

І дядько Захар підходить ближче до нас, розказує, як їхній батько Вакула Іванович навмисне виганяв дітей на дощ. Відчинить двері і каже: "Киш мені з хати, киш на вулицю, ростіть самі, хто на вас хліба настачить!" А дітей у них було дванадцятеро, і всі дрібні, як паслін. З галасом вилітають вони на дощ, раді, стрибають, як бісенята, під струменями води. "Так на воді й виросли!" — сміється дядько.

Він смачно затягнувся димом, кинув цигарку і сказав кудись у простір:

— Ач як пахне! Ні, ви тільки понюхайте, ви понюхайте тільки, як після дощу пахне. Чистий озон! — Він вдихнув побільше повітря, щоб ми позаздрили, і прицмокнув від задоволення. А потім ще раз промовив: — От посмакуйте, подихайте ароматом, де ви такого повітря знайдете, це тільки у нас в степу!

Мати, хоч і дуже строга вона, теж попробувала, як пахне з неба після дощу, і злегка усміхнулась. Видно, сподобалось їй.

І я за матір’ю. Поворушив носом, а потім вдихнув на повні груди. Ну що вам сказати: це не повітря, ні! Це якась небесна свіжість, це прохолода, це аромат дощу, це запах промитих вечірніх фіалок. Словом,

чистий озон, як говорить дядько Захар. З таким повітрям можна жити, чесно кажу, і не біда, якщо мати посилає пасти бичка, я й там, на толоці, в кораблі пограюсь.

...І досі вчуваю: як свіжо, як прозоро пахне у нас в степу після хорошої літньої зливи...